

2. Кінець світу скасовано: астероїд 2012 TC4 розминувся із Землею. URL: <https://tsn.ua/svit/kinec-svitu-skasovano-asteroyid-2012-ts4-rozminuvsia-iz-zemleyu-1012135.html>

3. Медіадрайвер. Як маніпулюють інформацією URL: http://mediadriver.online/manipuliatsiyi_ta_propahanda/yak-manipulyuyut-informatsiyeyu/

УДК 159.923.2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОСТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ РІЗНОЇ СТАТІ

М. О. Левенчук, К. М. Васюк

Анотація. Стаття присвячена вивченню особливостей самоставлення майбутніх психологів. Розкрито основні підходи до трактування сутності поняття «самоставлення». Представлені результати проведеного емпіричного дослідження особливостей самоставлення майбутніх психологів різної статі.

Ключові слова: самоставлення, рефлексивність, саморегуляція.

Вступ. Сьогодні під впливом нестабільних соціальних, економічних та політичних умов на людину впливає велика кількість чинників, що викликають дезорганізацію в структурі особистості. Насамперед це характеризується надмірним і тривалим психологічним напруженням, яке впливає на самооцінку, самоповагу, саморегуляцію – тобто на самоставлення індивіда загалом. Крім того, негативні зовнішні та внутрішні умови можуть негативно впливати на особистість психолога, його професійний розвиток, порушуючи нормальний хід поведінки.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема самоставлення особистості – об’єкт вивчення у вітчизняній і закордонній психології. До її розроблення зверталися відомі світові (А. Бандура, Н. Бранден, М. Єрусалем, М. Зіммерман, Дж. Роттер, М. Шерер, Р. Шварцер та ін.) та вітчизняні науковці (О. Бажин, Н. Булінко, М. Гайдар, І. Галецька, С. Гончар, В. Кобець, Р. Кричевський, А. Погорелов, Н. Пророк, Д. Шапошник та ін.). Особливості самоставлення осіб різної статі вивчалися у працях М. К. Омарової, В. М. Князева, В. Є. Каган.

К. Роджерс розглядав самоставлення через «Я-концепцію» особистості, яка формується в процесі соціалізації особистості завдяки взаємодії зі значущими іншими. Процес формування переважно відбувається в дитячому та підлітковому віці. Крізь призму своєї «Я-концепції» людина бачить світ, але «Я-концепція» не контролює і не регулює дії людини, насамперед вона символізує головну частину свідомого досвіду індивідуума, а поведінка людини лише узгоджується з нею. Сама «Я-концепція» вміщує в себе, крім нашого сприйняття, те, якими ми є, і образ того, якими, на нашу думку, ми повинні бути або хотіли б бути [1].

Ставлення має складний психологічний зміст, воно охоплює емоційний, когнітивний та поведінкові компоненти. Емоційний компонент у структурі самоставлення є провідним, бо власне ставлення особистості виникає у процесі накладання її емоцій на предмет, що певною мірою усвідомлюється, пізнається нею. С. Рубінштейн зазначив: «Наші власні переживання, як би безпосередньо вони не переживалися, пізнаються і усвідомлюються лише опосередковано, через їх ставлення до об’єкта» [2].

Прийняття себе, позитивне ставлення до себе є умовою гармонійного існування та високого рівня розвитку самоідентифікації особистості. Самоставлення здійснює детермінацію соціальної поведінки, впливає на успішність будь-якої діяльності та особистісної самореалізації людини. Це, своєю чергою, визначає міру суб’єктності особистості у формуванні позитивної Я-концепції. Дослідники зазначають, що саме позитивне самоставлення є умовою психічного благополуччя та психічного здоров’я [3].

Основний матеріал. Для виявлення особливостей самоставлення майбутніх психологів було використано низку методик, шкали яких власне і представляють структуру самоставлення:

1. «Тест-опитувальник самоставлення» (В. В. Столін та С. Р. Пантелєєв);
2. «Шкала самооефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема»;
3. «Методика діагностики рефлексивності» (А. В. Карпова, В. В. Пономарьова);
4. «Визначення рівня самооцінки» (С. В. Ковальов).

В експерименті взяли участь 40 студентів спеціальності «Психологія». Із них 20 осіб складала хлопці, а решта 20 були представлені дівчатами. Дослідження проводилося на базі Донецького національного університету імені Василя Стуса та Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського.

Результати емпіричного дослідження мають цінність як показник вираженості певних характеристик груп респондентів. За допомогою цих тестів отримано можливість визначити доміанти самоставлення майбутнього психолога, рівень його готовності до спілкування з клієнтами, здатності до нестандартних рішень у виконанні професійної діяльності тощо. Результати дослідження майбутніх психологів представлено на рисунках.

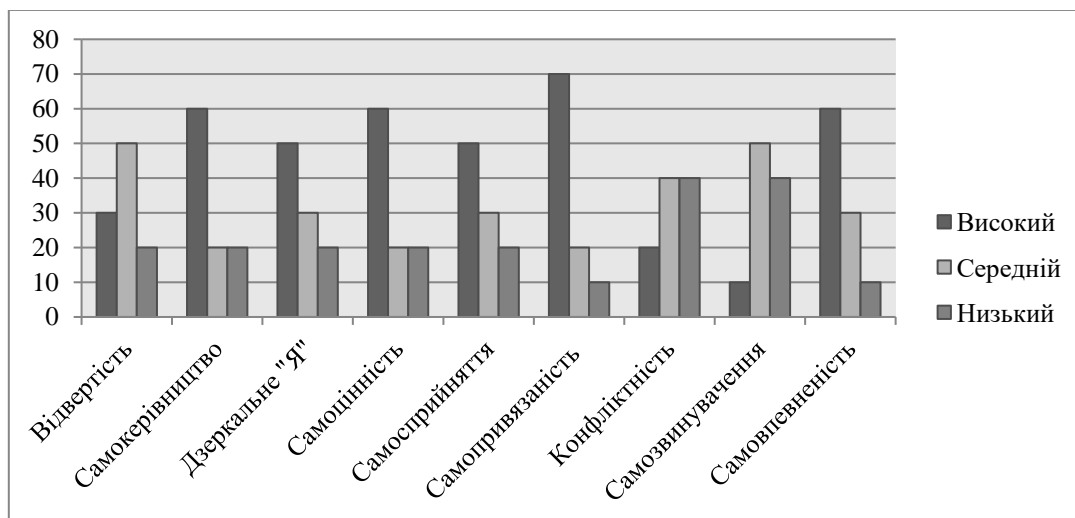

Рис. 1 – Результати опитування за методикою «Тест-опитувальник самоставлення» В. В. Століна та С. Р. Пантелеєва (група студентів-психологів)

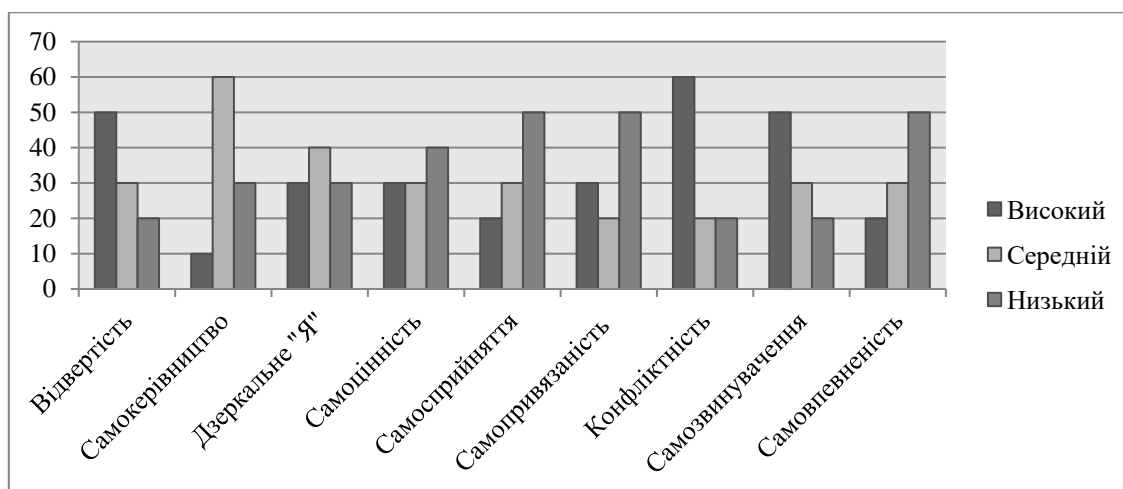

Рис. 2 – Результати опитування за методикою «Тест-опитувальник самоставлення» В. В. Століна та С. Р. Пантелеєва (група студенток-психологів)

Отже, необхідно зауважити наявність відмінностей у структурі самоставлення особистості в майбутніх психологів, що є хлопцями, та в майбутніх психологів-дівчат. Для студентів-хлопців більш характерною є наявність високого рівня впевненості в собі, відсутності внутрішньої напруги, вміння високо оцінити власні професійні та особистісні характеристики, неохильність до самозвинувань.

На противагу продемонстрованим студентами-хлопцями результатам, показники, отримані після оцінювання відповідей студенток-психологів, свідчать про наявність зворотних тенденцій. Студентки, які є майбутніми психологами, менш упевнені в собі та власній майбутній професійній придатності, більш схильні до самозвинувань та сумнівів, які не завжди є обґрунтованими; вони частіше воліють самоусуватися від відповідальності, перекладаючи її на інших.

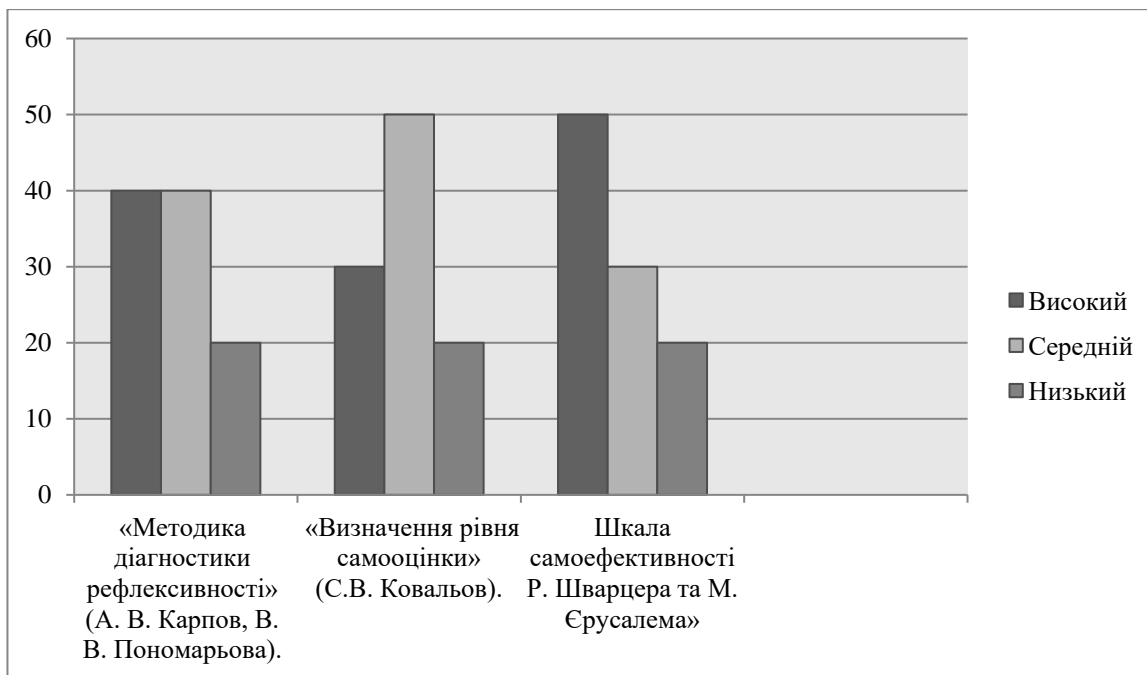

Рис. 3 – Результати опитування студентів-психологів

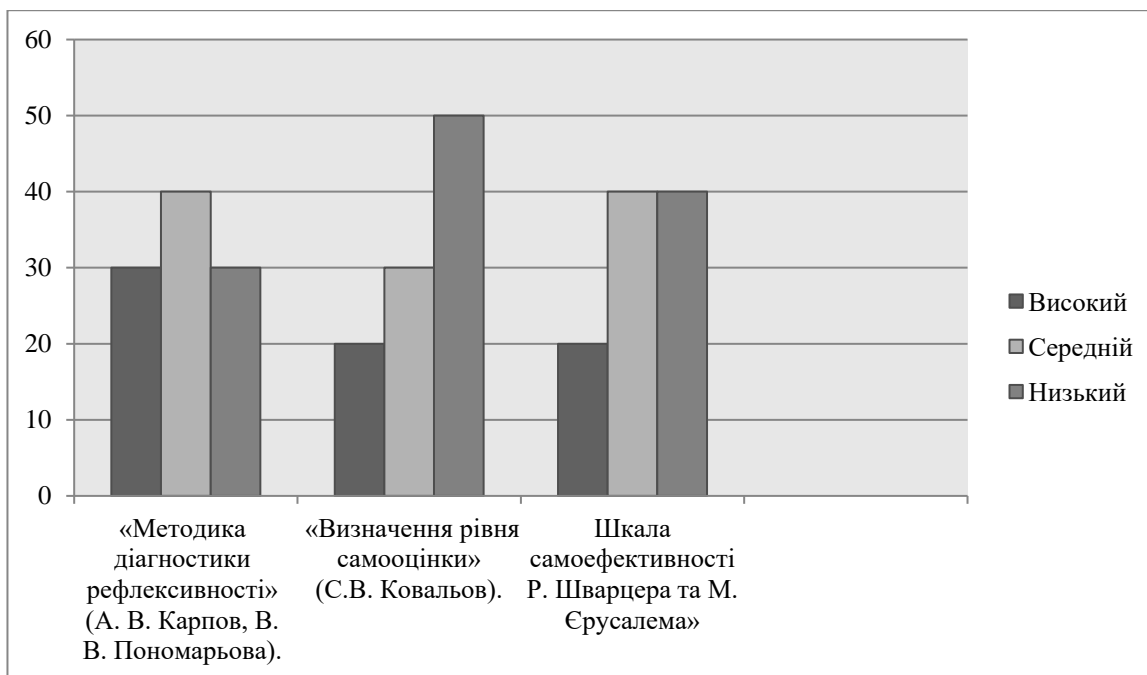

Рис. 4 – Результати опитування студенток-психологів

За підсумками діагностики самооефективності в студентів та студенток, які є майбутніми психологами, можна зазначити, що для студентів-психологів є характерною перевага високого та наближеного до високого рівнів самооефективності. Натомість студентки, які навчаються на психологічній спеціальності, демонструють результати, співвідносні з середнім та наближеним до низького рівнем оцінки власної ефективності.

Дослідження рефлексивності в студентів та студенток, які є майбутніми психологами, дозволило зробити такі висновки. Серед студентів-психологів характерною постає перевага високого та середнього рівнів рефлексивності. Натомість дівчата-студентки, які навчаються на психологічній спеціальності, продемонстрували здебільшого показники середнього та низького рівнів рефлексивності.

За підсумками діагностики самооцінки в студентів та студенток, які є майбутніми психологами, можна зазначити, що для студентів-психологів характерною є перевага високого та

середнього рівнів самооцінки. Дівчата, які навчаються на психологічній спеціальності, переважно продемонстрували показники, співвідносні з низьким та середнім рівнями самооцінки.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження виявлено наявність відмінностей у структурі самостворення особистості в майбутніх психологів, що є хлопцями, та в майбутніх психологів-дівчат. Для студентів-хлопців характерна більша самовпевненість, вміння планувати все заздалегідь, відповідно до поставленої ними мети. Хлопці є більш рефлексивними, для них важливим постає з'ясування та узагальнення причиновості стосовно власних дій та їх наслідків, визначення можливого їх впливу як на минуле, так і на майбутнє. А от студентки-психологи рідко обмірковують свою діяльність у найдрібніших деталях, для них складає важкість прогнозування можливих наслідків. Виникають труднощі, коли їм потрібно передбачити поведінку інших людей, поставити себе на їхнє місце. До того ж дівчата, які навчаються на психологів, переважно розцінюють власні можливості та здібності недостатньо високими для того, аби досягнути успіху в обраній сфері діяльності, проте вони ладні докладати максимальних зусиль для того, аби досягнути бажаного.

Abstract. The article is devoted to the study of the features of the self-attitude of future psychologists. The main approaches to the interpretation of the essence of the concept of "self-relationship" were revealed. The results of an empirical study of the characteristics of the self-attitude of future psychologists of different sexes are presented.

Keywords: Self-relationship, reflexivity, self-regulation.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малихіна О. А. Дослідження емоційно-ціннісного компонента в структурі самоповаги студентів. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» та Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Н. Ф. Шевченко, М. Г. Ткалич. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. № 1(11). С. 51–55.
2. Радул І. Г. Теоретичні засади дослідження проблеми самостворення в психології. ЦДПУ ім. В. Винниченка. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/vseukrainska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-psykholohichni-umovy-stanovlennia-osobystosti-u-suchasnomu-suspilstvi/prohrama/6209-teoretychni-zasady-doslidzhennia-problemy-samostavlennia-v-psykholohii> (дата звернення 07.09.2022).
3. Шапошник Д. О. Особливості самоефективності у людей пізньої зрілості у контексті тренінгового заняття. *Вісник Харк. нац. ун-ту. Серія: Психологія*. 2012. № 1009. С. 89–93.
4. Камінська С. В. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми соціальних уявлень у психологічних дослідженнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2014. Вип. 2(2). С. 32–36.

УДК 316.772.4:[305:355.08]

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОГО КОЛЕКТИВУ

С. В. Липова, Т. М. Яворська

Анотація. У дослідженні подана інформація про вплив гендерних аспектів на формування комунікативної культури військового колективу. Виокремлено специфічні фактори, які впливають на становище та самовідчуття жінок-військовослужбовців у військовому колективі та окреслено вплив цих факторів на формування комунікативної культури такого колективу. Виявлені специфічні особливості, що сприяють інтеграції жінок до армії. Відокремлені специфічні компоненти комунікативної культури військового колективу, які визначаються особистісними якостями жінок-військовослужбовців. Виявлено переваги та недоліки врахування гендерного підходу до формування комунікативної культури військового колективу. Наведено рекомендації, які можуть допомогти в управлінні військовим колективом, учасниками та складовою частиною якого є жінки-військовослужбовці.

Ключові слова: комунікативна культура, військова служба, жінки-військовослужбовці, військовий колектив, гендерні відмінності, особистісні якості.

Вступ. У сучасному суспільстві зростає жіноча самосвідомість, під впливом глобалізаційних процесів змінюється система суспільних цінностей, формується громадський рух, який ставить за мету зміну становища жінки в суспільстві. Не оминули процеси суспільних трансформацій і сучасну армію із її змішаними, у гендерному плані, військовими колективами. То-